

Despre unitatea Bisericii în Duhul Sfintei Treimi și în relație cu primatul papal

Cu ajutorul lui Dumnezeu, în rândurile de mai jos doresc să abordez o problemă de eclesiologie foarte actuală și, totodată foarte importantă, care este, deseori, abordată în discuțiile teologilor ortodocși și romano-catolici la diferitele întâlniri cu caracter teologic - bisericesc sau în cadrul diverselor întâlniri ecumenice și anume, aceea a Unității Bisericii în relație cu primatul papal.

Cunoaștem cu toții rolul, locul și importanța „Cetății Sfinte a Vaticanului” și a „Sfântului Scaun” – care este un Stat al cărui conducător este „Sfântul Părinte – Papa Romei” și de aceea este necesară o (re)actualizare a statutului „Suveranului Pontif” în relație cu reprezentanții și conducătorii celorlalte biserici, aceasta și din cauza mediatizării foarte intensă a personalității și a rolului chiar politic și social al conducătorului Bisericii Catolice, fie el personajul de pie memorie Papa Ioan Paul al II – lea ori succesorul acestuia care este Papa Benedict al XVI – lea, ca să ne raportăm doar la ultimii doi. Dezideratul acesta urmărește nimic altceva decât clarificarea (pe cât este cu putință) și înțelegerea rolului său în istoria Bisericii și a Creștinismului de-a lungul timpului și, mai cu seamă în istoria contemporană căci, adeseori se crează unele confuzii pe fondul necunoașterii, a ignoranței multor persoane, mai ales dintre cele de rând, dar care, altminteri sunt, în cele mai multe situații, de bună credință, (și) ca atare o desbatere pe această temă este întotdeauna binevenită.

În Enciclica sa „Ut unum sint”, Papa Ioan Paul al II – lea invita „responsabilii bisericești și teologii lor” să instaureze, împreună cu el, un „dialog frățesc și răbdător” cu privire la exercițiul primatului în Biserică, „în care să ne ascultăm în afara polemicilor sterile, neavând în suflet decât voința lui Hristos pentru Biserica Sa”, asta în condițiile în care relațiile și variatele întâlniri între Arhiepiscopul Romei și diferiți conducători ai Bisericii Ortodoxe, de pildă, s-au intensificat și s-au multiplicat în ultima vreme.

În timpul lecturării acestei Enciclice, mă gândeam că foarte curând Vaticanul va iniția o serie de întâlniri între episcopi și teologi ai celor trei mari confesiuni creștine, pentru a transpune, la modul cel mai punctual și mai concret, acest demers al papei, al popularului papă. Dar ceva cât se poate de eficient și de consistent nu s-a realizat până în ziua de astăzi; căci aici, în cadrul acestor întâlniri, trebuie analizat, îndeosebi, subiectul extrem de delicat și de controversat al slujirii (ministeriului) papei în Biserică, conștiința fiind că pentru dialogul ecumenic reprezintă, încă, „piatra de poticnire cea mai importantă și cea mai disputată” – după cum mărturisea chiar și Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului.

Suntem, în egală măsură, conștiinți că exercițiul papalității, așa după cum s-a dezvoltat la sfârșitul primului mileniu, și mai ales în al doilea mileniu, a contribuit foarte mult la schisma dintre Orient și Occident – care a debutat în anul 1054 și s-a desăvârșit în 1204 în timpul cuceririi capitalei Imperiului Bizantin de către cruciați, iar în interiorul Occidentului a provocat o nouă ruptură, prin Reforma lui Luther din anul 1517, de asemenea și Contra-Reforma a provocat, la rândul ei, o altă ruptură, de data aceasta în interiorul Ortodoxiei, prin uniaticism, cu scopul atragerii ortodocșilor la obediența față de papalitate.

Ca urmare, toate aceste rupturi au condus la refuzarea și respingerea papalității în sine și chiar au ajuns la denaturarea conștiinței despre unitatea Bisericii, ca și comuniune a Bisericilor locale ce au fost consolidate și cristalizate în primul mileniu în jurul Romei – care „prezida în dragoste” – conform relatării Sfântului Ignatie al Antiohiei. În plus, Schisma, Reforma și Uniatismul au generat lupte interne și au provocat veritabile războaie religioase ale căror urmări și consecințe le trăim, din păcate, până astăzi. Memoria istorică se lasă cu greu vindecată. În special în Europa răsăriteană, unde prozelitismul agită din nou spiritele și pune pe primul plan adversitățile mai vechi, care au rămas ca niște cicatrice pe trupul Bisericii.

În prima parte a acestui modest material aș dori să prezint viziunea ortodoxă asupra unității Bisericii, pentru a urma cu definirea locului episcopului Romei în eclesilogia ortodoxă, urmând a încheia cu creionarea câtorva concluzii.

Referindu-ne la *viziunea ortodoxă asupra unității Bisericii* trebuie să remarcăm faptul că în profunzimea sa, *Biserica este o taină care reflectă Taina Treimii Însăși*. De altfel, fiecare persoană umană, ca și „chip și asemănare” a lui Dumnezeu, poartă în ea Taina Treimii - care este iubire, relație și comuniune. De aceea Noul Testament descrie Biserica cu termeni ca „Trup al lui Hristos”, „Templu al Duhului Sfânt” și „Casă a Tatălui”.

Biserica este, înainte de toate, „Trupul lui Hristos” care, din punct de vedere potențial și virtual, îi include pe toți oamenii pentru a face din ei „un singur om nou” și pentru „a-i împăca cu Dumnezeu într-un singur trup, prin cruce” (cf. Efeseni 2, 15-16). Din punct de vedere istoric, Biserica îi include și îi unește pe toți cei care cred în Hristos pentru a le comunica acestora Viața Sa care este Înviere, deci biruință asupra morții. Așadar, este „taina vieții”, „loc al renașterii” sau „Hristos cel întreg în capul și trupul Său” – după cum spunea Fericitul Augustin. De fapt, Biserica se constituie în slujirea liturgică – „ministerul misterelor”, unde Cuvântul lui Dumnezeu este citit și interpretat dar și consumat sub chipul pâinii și a vinului devenite, prin rugăciunea comunității și invocarea Duhului Sfânt, Trupul și Sângele Domnului. *Euharistia ne încorporează în Hristos*. „De vreme ce este o singură pâine, noi cei mulți alcătuim un singur trup; pentru că toți ne împărtășim dintr-o singură pâine. Iar pâinea este Hristos” (I Corinteni 10, 17).

Trup al lui Hristos, Biserica este în același timp „Templu al Duhului Sfânt”, deoarece această taină a lui Hristos este inseparabil legată de misterul Duhului. În experiența Sa pământească, Hristos a fost în mod constant plin de „Duhul lui Dumnezeu”. El a împlinit și a desăvârșit toate prin puterea Duhului, care constituia ungera Sa mesianică. Duhul Sfânt este Cel care inaugurează, prin Pogorârea Sa în ziua Cincizecimii, prima comunitate creștină la Ierusalim și sub inspirația Sa rostesc cuvânt de învățătură Apostolii – Ucenicii fideli ai Mântuitorului. Ei săvârșesc și desăvârșesc totul sub inspirația Duhului Sfânt: botează, dezleagă păcatele, instituie episcopi, preoți și diaconi prin punerea mâinilor în cadrul Hirotoniei, se roagă și fac minuni. Totul se face în Duhul și prin puterea Duhului. Iar Biserica este cu adevărat „Biserică a Duhului Sfânt”.

Biserica este de asemenea „Casa Tatălui”. *Ea participă, deci, la modul de existență a Sfintei Treimi*. Tainic, Biserica este Împărăția lui Dumnezeu pe pământ, este dragoste și libertate în Sfântul Duh. *Viața divină, care vine de la Tatăl, prin Fiul în Duhul Sfânt, este comunicată oamenilor, chemându-i pe aceștia la o comuniune asemănătoare cu cea a Sfintei Treimi*. Astfel în Hristos, prin suflarea și focul Duhului Sfânt, există un singur Om într-o multitudine de persoane, după spusele teologului

Olivier Clement. *Când vorbește despre Taina Treimii, teologia ortodoxă este „personalistă” și nu „esențialistă” – tendință care a predominat în Apus.* Pentru Părinții Bisericii, unitatea divină nu trimite la esența divină, ci la Persoana Tatălui. „Există un singur Dumnezeu, pentru că există un singur Tată”, al Cărui „nume este superior celui de Dumnezeu” (Sf. Chiril al Alexandriei). *De asemenea, Tatăl este singurul principiu al Treimii.*

În Biserica primară, principiul eclesiologic fundamental îl constituia unitatea Euharistiei în fiecare mare oraș al Imperiului Roman. Apostolii, în călătoriile lor misionare, și-au pus mâinile asupra bătrânilor (prezbiterilor) numiți curând „episcopi” adică „supraveghetori” și „păzitori” ai comunității credincioșilor. Epistolele (scrisorile) pauline către Timotei și Tit evidențiază foarte clar relația dintre apostol și episcop, pe de o parte, și între episcop și comunitate, pe de altă parte. Apostolul era un itinerant, un pelerin. Episcopul, în schimb, rămânea pe loc și putea fi recunoscut ca interlocutor, responsabil avizat și competent al Bisericii locale. În acest fel a luat naștere ceea ce numim noi „episcopatul monarhic” adică într-un oraș exista un singur episcop, care conducea o singură comunitate euharistică. Ansamblul format din episcop, adunarea preoților, a diaconilor și a credincioșilor laici alcătuiă Biserica locală; în acest sens, potrivit principiului concret al „teritorialității”, vorbim de Biserica Corintului sau al Efesului, de exemplu, cu alte cuvinte de Biserica lui Dumnezeu care este în Corint sau în Efes ori de Biserica lui Dumnezeu de la Ierusalim sau de la Roma.

Toată viața sacramentală a Bisericii, adică viața însăși a Trupului lui Hristos, este astfel, în unitatea pe care episcopul o asigură și o atestă în permanență. Acesta este un adevăr de la origini până în prezent, la fel de veridic și de actual. Episcopatul nu este el însuși izvorul unității vieții în Hristos. Izvorul este Tatăl ceresc, de la Care vine tot darul desăvârșit și care comunică unitatea în Duhul Sfânt sau în „comuniunea Duhului Sfânt”, conform expresiei Sfântului Apostol Pavel. Dar El comunică acest har al unității în Trupul eclezial al Fiului Său, organizat în episcopii, în Biserici locale care se află în duhul frățietății, al sinodalității și, deci, al unității. Pluralitatea episcopilor repartizați în mai multe orașe nu contrazice faptul că Domnul nostru Iisus Hristos prezidează fiecare Euharistie, căci episcopii în slujirea lor nu sunt decât icoane ale Mântuitorului – Arhiepiscopul cel Veșnic, prin excelență.

Din aceste motive, Biserica locală, adică la început, biserica dintr-un oraș, apoi dioceza (eparhia), este toată Biserica, sau Biserica în totalitatea ei, adică Biserica „catolică”. Termenul „catolic” desemnează plenitudinea credinței, a dogmei și a vieții în Hristos, plenitudinea Bisericii Sale și a fiecărui creștin în parte. Fiecare comunitate și fiecare membru al ei se află în această catolicitate atunci când participă la plenitudinea darurilor Tatălui oferite prin Duhul Sfânt comunității euharistice condusă de episcop: darul credinței, darul viețuirii potrivit poruncilor divine, darul rugăciunii, al dragostei frățești, darul iubirii și ajutorării săracilor apoi cel al unanimității eclesiale. Biserica catolică nu este suma ori totalul Bisericilor locale ci Ea este plenitudinea „Celui ce este totul în toți” (Coloseni 3, 11). Iar episcopul legitim este martorul, garantul și expresia acestei plenitudini, care este cea de la sfârșitul veacurilor, adică una eshatologică, când Hristos Domnul va fi totul în toți.

Unitatea Bisericii nu este contestată ori contrazisă de dezvoltările care au apărut de-a lungul timpului, în istorie. Acestea își au originea în structura politică a Imperiului Roman care a format Pentarhia – cu cele cinci Patriarhii unite între ele și care sunt:

Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim. Existența mai multor dioceze nu împarte și nu desparte Biserica deoarece fiecare dioceză (episcopie) cuprinde și formează Biserica catolică (universală), cu condiția ca episcopul ei să fie în deplină comuniune de credință și sfințenie cu ceilalți episcopi. Pe de altă parte, când eparhiile dintr-un teritoriu mai mare se (re)grupează într-o formă de „primat între egali” – ca arhiepiscopie, mitropolie sau patriarhie, nu înseamnă că această alăturare a lor are drept scop formarea Bisericii cea Una. Departe de aceasta: Biserica Una există deja în plenitudine, cum am mai spus, în fiecare episcopie. *Însă comuniunea sacramentală a episcopilor și coordonarea lor sub forma unui „primat” exprimă natura specific divină a unității, după modelul Sfintei Treimi.* Această viziune teologică a unității Bisericii unice în multiplicitatea locurilor și-a găsit expresia istorică în canonul 34 apostolic. Această regulă a Bisericii vechi susține ca episcopii fiecărei țări să-și aleagă un primat și să nu facă nimic fără acesta, în afară de cele ce privesc propria sa dioceză; dar nici acesta nu trebuie să adopte hotărâri și să ia decizii de unul singur fără consultarea celorlalți – potrivit principiului sinodalității; așa încât va fi reciprocitate și unanimitate când „Dumnezeu va fi lăudat prin Domnul Hristos în Duhul Sfânt”. Colegialitatea și frățietatea episcopală nu cunoaște nici subordonare, nici supraordonare sau adiționare, precum nici confuzie. Și acest lucru se aplică la toate nivelurile: mitropolitan, patriarhal sau universal. La fiecare nivel există un primat ca fiind „primus inter pares” pentru „a prezida în dragoste”. Episcopul – primat este cel care convoacă și conduce sinoadele episcopale (mitropolitane sau patriarhale) de sub jurisdicția sa pentru a dezbate și soluționa problemele comune. Totuși, el nu poate interveni arbitrar în nici o eparhie decât în caz de erezie. El are, de asemenea, inițiativa și dreptul de apel în cazul învinovățirilor (verificate, probate și confirmate) aduse unui episcop, pe care însă nu-l judecă doar el singur, ci sinodul. După Schismă, „primus inter pares” între patriarhiile ortodoxe este Patriarhul de Constantinopol – Noua Romă (Istanbul) – care era al doilea scaun al Patriarhiei din vremea Bisericii nedespărțite, cea Una.

Născută efectiv la Cincizecime, Biserica primește de la Tatăl în Duhul Sfânt, harul de a fi condusă de un singur Cap care este Hristos iar episcopul nu este altceva decât reprezentantul, mai mult, este icoana sacramentală a Domnului Iisus Hristos. *În acest fel Hristos, „Cel Unul din Sfânta Treime”, deschide prin Trupul Său – care este Biserica – calea spre viața trinitară. El, Care nu este niciodată fără Tatăl și Duhul; El, Cel ce, în planul iconomiei, este „născut din Duhul Sfânt”, comunică nu numai episcopului, ci și fiecărui creștin botezat, harul vieții trinitare, adică „consensuale”, aflându-se în comuniune cu toți ceilalți episcopi și cu toți ceilalți membri ai Bisericii. Aceasta este taina euharistică ce ne introduce în viața nepieritoare a lui Dumnezeu.*

Vorbind, în cele ce urmează, de locul episcopului Romei în Biserică, din punctul de vedere al eclesiologiei ortodoxe, vom enunța originalitatea teologiei ortodoxe care evidențiază mai întâi faptul că ea nu confundă pe apostol cu episcopul, astfel încât distincția între slujirea apostolică și cea arhierască a fost făcută de la bun început. Este adevărat că Sfinții Apostoli și-au pus mâinile asupra celor botezați pe care i-au făcut „episcopi” sau „presbiteri”, adică păstori ce aveau misiunea, în conformitate cu vârsta și curăția vieții lor, de a veghea asupra poporului botezat pentru păstrarea adevăratei credințe și cultivarea modului corect și autentic de viațuire. Ei au dat episcopilor, cum am afirmat și în rândurile anterioare, harul de „a prezida în dragoste” una sau alta dintre adunările locale, adică „municipale” fiindcă cetatea sau orașul erau în antichitate referința

politică și administrativă a organizării teritoriale. Episcopul era legat în virtutea harului iar nu administrativ, de așezarea respectivă – pe care o aborda ca fiind comunitatea liturgică și locul, prin excelență, al desfășurării activității sale pastoral-misionare. Apostolul, însă, avea o slujire pastorală particulară, caracterizată prin misiune și călătorie sau plerinaj cu scop misionar, și numai moartea era cea care reușea să-l fixeze, din punct de vedere geografic, pe acesta. Cel mai celebru, prin călătoriile sale a fost, și este, fără îndoială, Sfântul Apostol Pavel, dar la fel de importante sunt și călătoriile curajoase, ce au dus la mucenicie și martiriu, ale altor apostoli cum ar fi Sf. Ap. Toma – care a ajuns până în India, Sf. Ap. Andrei – care a ajuns până în teritoriile Dobrogei noastre și apoi a fost răstignit pe o cruce în formă de X, ori Sf. Ap. Ioan – ce a murit în exil, în Insula Patmos din Grecia, fiind singurul care nu a murit de moarte martirică. În ceea ce-l privește pe Sf. Ap. Petru, acesta și-a vărsat sângele mucenicesc în Cetatea „eternă” a Romei ca și Sf. Ap. Pavel, de altfel, încheindu-și, în aceste condiții, și unul și celălalt, peregrinările lor apostolice și misionare, și pe care-i sărbătorim, anual, la data de 29 Iunie – ei dorindu-se a fi o icoană și un simbol al unității bisericești dintre Răsărit și Apus. Dar Sfântul Petru nu a fost niciodată episcop la Roma, cum nu a fost episcop nici al Antiohiei sau al Ierusalimului. Potrivit listei episcopale consemnată și transmisă de Sfântul Irineu de Lyon, primul episcop de Roma, instituit de Sfântul Apostol Petru, a fost Lin!...

Din punctul de vedere al conștiinței teologice ortodoxe, distincția între cei doi apostoli ce s-au săvârșit din această viață în capitala Imperiului, și episcopatul acestui oraș este cât se poate de evidentă și de clară. Primatul Apostolului Petru în sinodul (colegiul) apostolic reiese din însăși textele scripturistice. Dacă facem o statistică, constatăm că numele acestui apostol apare de cele mai multe ori. El vorbește, de foarte multe ori, în numele celorlalți ucenici ai Mântuitorului – Care îi răspunde adresându-se ca unui conducător al colegiului apostolic, cu alte cuvinte, ca și cum el ar fi apostolul prin excelență sau purtătorul de cuvânt al acestora. Mai târziu, Petru ia cuvântul în ziua Cincizecimii și vorbește în numele Bisericii. Tot el este cel care prezidează alegerea în apostolat al lui Matia sau cel care se ridică în Sinodul de la Ierusalim și exprimă conștiința Bisericii abia născute, cu privire la rezolvarea problemei botezului celor proveniți dintre păgâni. Primatul său, cu acest prilej, constă doar în faptul că el exprimă punctul de vedere al colegilor săi de apostolat și al celorlalți ucenici ai Domnului. Primatul Sfântului Petru constă, așadar, în faptul că el exprimă credința Bisericii: Iisus este Fiul lui Dumnezeu (Matei 16, 16)! Dar Apostolul Petru mărturisește această credință eclesială în calitate de porta-voce a comunității, credință pe care, de fapt, o recunoaște și trebuie să o mărturisească orice creștin. Remarcăm faptul că primatul său este în cadrul colectivului apostolic, Hristos adresându-li-se la plural, ca și cum acești ucenici ai Lui formau un ansamblu care avea harul apostolic. Ceea ce Hristos îi spune lui Petru le spune și celor doisprezece la un loc: lui Petru îi spune că „ceea ce vei dezlega tu pe pământ va fi dezlegat și în ceruri” iar întregului corp apostolic El îi spune: „Celor ce le veți ierta păcatele, iertate vor fi”. Sfântul Apostol Petru are primatul doar în sensul că este purtător de cuvânt și nici într-un caz pentru că ar poseda vreo putere asupra celorlalți colegi și frați ai săi. De fapt existau și alte forme de primat: cel al Apostolului Ioan – referitor la vârsta și statutul său în rândul celorlalți apostoli, de exemplu, ori cel al femeilor mironosițe, care sunt primele martore ale Învierii!... Putem cita, în egală măsură, numeroase cazuri în care Hristos face referire și apel nu numai la Petru ci și la grupul alcătuit din Petru, Iacob și Ioan, Petru fiind doar citat primul. Nici un ortodox nu va nega

existența unui primat al Apostolului Petru în cadrul sinodului apostolic; dar nici nu poate vedea aici o putere a acestui Sfânt al Bisericii asupra celorlalți apostoli ai Ecclesiei. *Este vorba, aici, numai de o primăție între egali, după chipul Sfintei Treimi, în care nu există subordonare!...*

Primatul episcopului Romei în cadrul colegiului apostolic universal nu este în conștiința teologică ortodoxă unul de felul „episcop al episcopilor” sau „episcop peste ceilalți episcopi”. Tendința și ispita de a face apel la episcopul Romei pentru rezolvarea problemelor pe care episcopul local nu le putea soluționa de unul singur, caracterizează viața eclezială a comunităților preponderent occidentale ale primelor secole. Și cu toate acestea, dincolo de unele abuzuri, faptul că episcopul cetății cu cea mai mare importanță în Imperiu, în plus cetate a martirilor - episcopul Romei, și-a dobândit o anumită autoritate (onorifică) în episcopatul universal este un fapt cât se poate de acceptabil. Această funcție de reglementare și de ierarhizare este, de altfel, necesară; ea se echilibrează și se armonizează cu funcția conciliară căreia însă nu i se substituie. Tot așa cum într-o Biserică autocefală, patriarhul prezidează ședințele și reuniunile sfintelor sinoade, neadoptând nici o hotărâre sau decizie fără sinod, la fel pe plan universal, un patriarh, adică tocmai cel al Romei, poate conduce sinodul patrarhilor și al tuturor episcopilor. Dar aceasta nu înseamnă nicidecum vreo subordonare a celorlalți episcopi; nici nu antrenează în mod forțat dreptul de a numi episcopi locali, de pildă. Ne imaginăm un Sfânt Părinte la Roma ce se abține de a se substitui altor episcopi, și care se supune dimensiunii sinodale a Bisericii pe care o cârmuiește. Tradiția, care exprimă conștiința patristică a Bisericii, are pentru noi caracter normativ; chiar patriarhii sunt supuși acesteia; nici un episcop, nici chiar cel al celui mai mare oraș nu are dreptul și putere asupra ei.

Ideea că episcopul Romei ar avea o harismă specială, superioară și transmisibilă succesorilor săi în scaun, este greu de acceptat pentru Ortodoxie. Aceasta ar însemna că episcopatul roman este el însuși o slujire specială, aparte și atunci papalitatea ar fi o slujire distinctă și diferită de episcopat. *Viziunea ortodoxă a teologiei Bisericii este inspirată în principal de viziunea teologică a Sfintei Treimi.* În mod cert, există un Tată ceresc de neînlocuit; dar există de asemenea un Fiu și un Duh de neînlocuit. Fiecare dintre cele trei Persoane este Dumnezeu și „posedă” divinitatea întregă. La fel, fiecare episcop posedă plenitudinea arhieriei, așa încât nu există diviziune între episcopi după cum nu există scindare în cadrul divinității. Dar, în cadrul sfatului trinitar, Cel ce este Tatăl Își asumă această funcție și responsabilitate, în frățietate și dragoste intra-trinitară. A fost, deseori, acreditată ideea de către ortodocși că fiecare episcop, prezidând adunarea preoților, deține această paternitate. Ar fi foarte interesant să ne închipuim cum ar arăta în plan universal funcția unui primat între primați, care nu se amestecă niciodată în atribuțiile și sarcinile colegilor săi.

Așadar, putem prelua exprimarea a numeroși Părinți care au acceptat primatul episcopului Romei în măsura în care acesta era, așa cum a fost Sfântul Leon cel Mare, supraveghetorul și împlinitorul tradiției apostolice. Atunci când „latinii spun că episcopul Romei este primul, nu trebuie să-i contrazicem” spunea Sfântul Simeon al Thessalonicului în sec. al XV – lea. „Aceasta nu poate dăuna Bisericii. Să ne arate numai că Episcopul Romei rămâne în credința lui Petru și a succesorilor săi și că posedă ceea ce vine de la Petru și atunci va fi primul, capul și conducătorul tuturor, pontiful suprem. Pentru că toate acestea au fost spuse despre patriarhii Romei în trecut, scaunul său este

apostolic, și pontiful care stă pe el, atâta timp cât profesează adevărata credință, este numit succesorul lui Petru” dar acest fapt, în nici într-un caz, nu trebuie să-l ducă pe Suveranul Pontif la revendicarea exagerată a infailibilității papale, care conduce la uz și, mai ales, la abuz!...

În încheiere, aș dori să creionez câteva concluzii, prin care am putea (re)valoriza următoarele puncte:

- revenirea definitivă la mărturisirea trinitară compatibilă simbolului de credință niceo-constantinopolitan;
- definirea unității Bisericii și a primatului în Biserică potrivit modelului cel mai reușit - al Sfintei Treimi;
- disocierea, detașarea totală și definitivă a slujirii episcopului Romei de funcția de șef de stat;
- reevaluarea și revalorizarea dimensiunii ascetice a vieții creștine;
- eliberarea teologiei sacramentale de orice interpretare juridică și administrativă după modelul puterii lumești, seculare;
- reîterarea tradiției liturgice a Sfinților Părinți: practica liturgică actuală a Bisericii latine este mult prea distantă de propria sa tradiție și a pierdut foarte mult din substanța și conținutul său mistic.

Conștiința eclezială ortodoxă are convingerea că unitatea Bisericii există în comunitatea Bisericilor ortodoxe, și poate fi luată drept model. Totodată, însă, trebuie să recunoaștem că exercițiul primatului în Biserica Ortodoxă funcționează în mod deficitar din cauza păcatului uman. De aceea noi ne rugăm din tot sufletul ca Dumnezeu să grăbească ziua și ocazia în care „Suveranul Pontif” își va regăsi locul care a fost al lui în primul mileniu, adică acela de „primus inter pares” în ierarhia Bisericii. Căci atunci, într-adevăr, ortodocșii îl vor recunoaște ca patriarh al Occidentului, lucru pe care-l dorim cu toții, „pentru noi și pentru a noastră mântuire”!...

Drd. Stelian Gomboș.